

MMXV.

III. ÉVFOLYAM

II.SZÁM

NEMZETBIZTONSÁGI

SZEMLE

KÜLÖNLENYOMAT

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
NEMZETBIZTONSÁGI INTÉZET
BUDAPEST

Az európai szélsőséges szervezeteket érintő hírszerző tevékenység - a radikális csoportok jellemzői térségünkben

Szijártó Lívia¹

Absztrakt:

A jelen tanulmány a szélsőséges csoportokkal összefüggő hírszerző tevékenységet és ezen szervezetek európai helyzetét mutatja be. Napjainkban kiemelt feladattá vált az információs fölény kivívása, emiatt a korábban használt hírszerzés fogalom helyét átvette a rendszerszemléletű információszerzés és -feldolgozás, mely tevékenység reflektál az új típusú biztonsági kihívásokra is. A nemzetközi terrorizmus és a szélsőséges csoportok működése elleni küzdelemhez szükséges ismerni azokat a gazdasági, politikai és társadalmi körülményeket, melyek segítségével ezek a szervezetek létrejöttek. Az európai trendek azt mutatják, hogy habár hazánkban még nem jelent magas biztonsági kockázatot a radikalizálódás, azonban a jövőben a destruktív folyamatok egyre súlyosabb problémát okozhatnak.

Abstract:

The current study describes the intelligence activity related to extremist organizations with a focus on the European situation. Information superiority is a crucial issue; therefore, the previously used intelligence term is replaced by the concept of system approach in information acquisition and processing, which approach is reacting to the new security challenges. Regarding the international terrorist and extremist organizations, it is important to account for the economical, political and social circumstances, which resulted in the establishment of these groups. Although the radicalization is not a high security risk in Hungary similarly to other European examples, the extremist groups might cause a serious issue in the future.

¹ *Nemzeti Közszolgálati Egyetem, másodéves doktorandusz, szijartolivia@gmail.com*

Bevezetés

A bipoláris világrend felbomlása felerősítette az addig csak elszigetelten jelentkező problémákat, mint a regionális konfliktusok, a széteső államok és a különböző vallási, politikai vagy etnikai szélsőséges csoportok, a terrorizmus megjelenése. A radikális szervezetek ma már az egész világon globális fenyegetést jelentenek, mivel eredményesen szólítják meg az elmaradottabb térségből jövő, a társadalom peremterületén élő személyeket. Ezen csoportok veszélyt jelentenek az adott ország társadalmi berendezkedésére, a közbiztonságra és a politikai hatalomra is. A 2008-2009-es gazdasági világválság és az azt követő politikai krízisek elősegítették a szélsőséges irányzatok elterjedését, mivel ezen ideológiák képviselői pozitív jövőképet nyújtanak a kilátástalan helyzetbe került egyének számára. A radikális ideológiát vagy vallást követő csoportok térnyerése gyakran összefüggésbe hozható a terrorista tevékenység megjelenésével, így a 21. században új típusú biztonsági kihívásként jelentkeznek az ellenük folyó harc.

A biztonsági környezet megváltozása és a radikális csoportok térnyerése maga után vonta a nemzetbiztonsági, rendvédelmi szervek feladatainak átalakulását is. A társadalomra veszélyes szélsőséges mozgalmak elleni hírszerző tevékenységnek – a probléma komplexitása miatt – reflektálnia kell a politikai, társadalmi és gazdasági összefüggésekre is. Ezen szervek célja, hogy a felderítés során megismerjék az adott extrém csoport működését, felépítését, kapcsolatait, társadalmi hatását és az általa közvetített fenyegetés mértékét. Az alábbiakban elsőként a felderítő munka általános bemutatása, majd a szélsőséges csoportokat érintő feladatok megismerése történik, melyet a fenti mozgalmak tevékenységének felvázolása követ.

1.1. A felderítés és a hírszerzés fogalmi meghatározása

A korunkban is zajló információs forradalom miatt olyan tudásalapú társadalmi rendszer alakult ki, melyben a hatalom egyik legfontosabb tényezőjévé az információ megszerzése került. Az információs fölény kivívásának igénye nemcsak a biztonsági szektor működését befolyásolja, hanem a politikai, a pénzügyi, a kulturális szférában is jelentős szerepe van. Az 1990-es évektől a hírszerzés fogalom helyét átvette a rendszerszemléletű információszerzés és -feldolgozás definíciója, mely pontosabban fejezi ki azt a tevékenységet, melyet a felderítő szervek végeznek.² Várhalmi szerint, a hírszerzés és a felderítés egymás mellett és helyett is használhatók. A Magyar Hadtudományi Lexikon³ szerint, a két fogalom

² VÁRHALMI A. M. (2009): *A hírszerzés-felderítés szerepe és jelentősége a XXI. századi Európai Unió számára, Hadtudományi Szemle, 2. évf., 1. sz., 2009., 51-59. old.*

³ *Magyar Hadtudományi Lexikon. Budapest, Magyar Hadtudományi Társaság, 1995.*

“azon intézkedések, rendszabályok és tevékenységek összessége, melyek az állami apparátus vezetői, szervei és a különböző szintű parancsnokságok alá tartoznak, továbbá amelyek egy ország vagy ország-csoport érdekeiről, célkitűzéseiről, szándékáról, terveiről, tevékenységéről, erőforrásairól, helyzetéről, fegyveres erőinek felépítéséről, csoportosításáról, haditechnikájáról, kiképzettségi színvonaláról, hadrafoghatóságáról, harckészültségi helyzetéről, továbbá a hadszíntérre való terület előkészítéséről szóló adatok megszerzését, gyűjtését és tanulmányozását célozzák. A felderítés rendeltetését és feladatait tekintve politikai, gazdasági, katonai, tudományos-technikai felderítési ágakra tagozódik.”

A fenti tevékenységforma egyik markáns ága a katonai hírszerzés, mely az ellenséges országok katonai, hadi potenciáljának megismerését szolgálja, a felderítés a katonai feladatok sikeres teljesítésének előfeltétele. Az 1990-es politikai átrendeződés után a konfliktusokat érintő hírszerző tevékenység mértéke lecsökkent, ma már inkább válságkezelő és békefenntartó szerepe van. A felderítés szakaszai között megjelenik az irányítás, az adatgyűjtés, az adatfeldolgozás és a tájékoztató munka is.⁴

Nyeste 2013-as tanulmányában⁵ kiemeli, hogy a nemzetbiztonsági szolgáltatók tevékenységét szabályozó törvény értelmében a hírszerzés biztosítja a kormányzati döntésekhez szükséges, nemzetbiztonsági szempontból releváns információkat. A stratégiai hírszerző feladatok végrehajtásával megakadályozható a külföldről érkező, Magyarország érdekeit és szuverenitását veszélyeztető törekvések bekövetkezése, továbbá hozzájárul a nemzetbiztonsági stratégia, a helyzetértékelések és a jövőre vonatkozó prognózisok kialakításához. A cikkben foglaltak szerint a nemzetbiztonsági hírszerzés mellett beszélni kell a bűnügyiről is, mely tevékenység az adott nyomozó szerv hatáskörébe tartozó bűncselekmények megelőzését, elhárítását, vagy elkövetés esetén a felelősök felderítését szolgálja. Mind a nemzetbiztonsági, mind a bűnügyi hírszerzésnek fontos feladata, hogy illeszkedjen a döntéshozó információigényéhez.

A stratégiai felderítés lehetséges definíciója szerint *“a politikai irányításhoz és a katonai tervezéshez, a nemzeti és nemzetközi szintű kormányzati döntésekhez szükséges információk megszerzése a nyílt és a titkos információgyűjtés módszereivel, valamint azok feldolgozása (elemzése-értékelése) és továbbítása az illetékesekhez.”*⁶ A stratégiai felderítés nem egy adott ügryhöz kötött, hanem arra szolgál, hogy egy közép- és hosszú távú biztonsági stratégiához szükséges információkat biztosítsa, illetve a döntési alternatívák, a cselekvési változatok

⁴ *A felderítésről és hírszerzésről ld. még Várhalmi, 2009.*

⁵ NYESTE P. (2013): *A nemzetbiztonsági célú stratégiai felderítés/elhárítás és a bűnügyi célú stratégiai hírszerzés összehasonlítása, kiemelten a szervezett bűnözés elleni fellépés területén, Felderítő Szemle, 12. évf., 1. sz., 2013. szeptember-október, 100-120. old.*

⁶ KIS-BENEDEK J. : *A stratégiai felderítés összetevői. Előadás a Stratégiai hírszerzés elmélete és gyakorlata c. kurzushoz. 2015. március 3., Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest.*

fejlesztését szolgálja. Kis-Benedek előadásában⁷ a nemzetbiztonsági stratégiai hírszerzést az alábbi célterületekre bontja: biográfiai, gazdasági, társadalmi, közlekedési és távközlési, katonaföldrajzi, haderő, politikai és tudományos-technikai. A jelen tanulmány szempontjából a releváns hírszerző tevékenység a gazdasági, a társadalmi és a politikai felderítés: az első a vizsgált térség természetes és emberi erőforrásait, hatékony hasznosítását, a nemzetek gazdasági potenciálját vizsgálja. A hírszerzés kiterjed az adott ország pénzügyi sebezhetőségére, a gazdasági hadviselés lehetőségeire is. A társadalmi/szociológiai felderítés a társadalmi csoportok tanulmányozását foglalja magába, azok tevékenységét, felépítését, a kulturális, vallási sajátosságokat, és a szociális biztonságot, jóllétet érintő fenyegetéseket is. A politikai hírszerzés az idegen hatalmak kül- és belpolitikáját vizsgálja, továbbá a nem kormányzati szervezetek, politikai mozgalmak tevékenységét. Ide tartozik a közbiztonságra, terrorizmusra, hírszerző szolgálatokra vonatkozó információk gyűjtése is.

1.2. A hírszerző tevékenység célja és hatásterületei

A fentiekből kiderül, hogy a hírszerzésnek és a felderítésnek nincsen egy elfogadott definíciója, azonban összességében elmondható, hogy a tevékenységek célja, hogy döntési helyzetben olyan jól megalapozott, hiteles információkat szolgáltatassanak, melyek hatékony cselekvést tesznek lehetővé az ellenséggel szemben. A hírszerzés célja kettős:⁸ egyrésztől védelmi, másrésztől érdekérvényesítési szerepet tölt be. A biztonsági folyamatok ellenőrzése, a jövőbeni fenyegetések prognosztizálása csak megfelelő prediktív tudással kivitelezhető, melynek a hatékony információszerző tevékenység a szükséges előfeltétele.

Magyarország 2012-ben elfogadott Nemzeti Biztonsági Stratégiájában a harmadik fejezetben tárgyalja azokat a térségünket érintő kihívásokat és fenyegetéseket, melyekkel a nemzetbiztonsági szerveknek foglalkozniuk kell:⁹

- regionális konfliktusok
- tömegpusztító fegyverek proliferációja
- nemzetközi terrorizmus
- kiber-, energia-, pénzügyi biztonság
- globális éghajlat- és környezetváltozás
- természeti és ipari katasztrófák
- szervezett bűnözés

⁷ KIS-BENEDEK, 2015.

⁸ VÁRHALMI, 2009.

⁹ A Kormány 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról, Magyar Közlöny, 2012. évi 19. szám. 1378-1387. old. http://2010-2014.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_hatarozat.pdf

- kábítószer-kereskedelem
- migráció
- radikális szervezetek elterjedése

Az előbbieken felsorolt veszélyforrásokkal szembeni feladatokat és intézkedéseket a különböző szakterületek által folyamatosan értékelt, elemzett és megosztott információk alapján kell elvégezni. A stratégiai felderítési célok megvalósításához szükséges olyan, a nemzetközi viszonyokra, a külföldön működő magyar szervezetekre, a terrorizmusra, a szervezett bűnözésre és egyéb regionális konfliktusokra vonatkozó információk megszerzése a hírszerző tevékenység által, melyek elengedhetetlenek a megalapozott kormányzati döntésekhez.¹⁰

A hírszerzés célja összességében a döntéshozók támogatása a megfelelő információkkal. A szükséges, gyakran bizalmas vagy titkos információ megszerzése a titkosszolgálatok, nemzetbiztonsági szervek feladata, melyek a megrendelő - lehet katonai és politikai döntéshozó - igényeitől függenek. A felderítés, hírszerzés jelentősége a speciális adatok megszerzésében mutatkozik meg, és a vezető állami szereplők általában az alábbi területeken használják fel ezeket:

- a közvetlen környezetben felmerülő válság- vagy konfliktus kezelésében
- a létérdekeket, nemzeti érdekeket fenyegető veszélyek esetén
- az általános politikai, katonai stratégiák kialakításában
- a politikai hatalmat fenyegető bármilyen veszély esetén¹¹

Egy 2009-es tanulmány¹² szerint a hírszerzés általános céljai közé tartoznak az alábbi tevékenységek:

- információgyűjtés, -elemzés, -értékelés, a megszerzett adatok megosztása, felhasználása más katonai, állami, politikai szereplőkkel
- más országok, politikai hatalmak és mozgalmak információszerző tevékenységnek felderítése, esetleg megakadályozása
- titkos feladatok végrehajtása az ellenséges mozgalmak, országok magatartásának befolyásolása céljából

1.3. A hírszerzés és a szélsőséges csoportok kapcsolata

A 2001. szeptember 11-i terrortámadások után megkérdőjeleződött a nemzetbiztonsági szolgálatok hatékonysága. A merénylet utáni kivizsgálások több hiá-

¹⁰ NYESTE, 2013.

¹¹ IZSÓ J. (2009): *A hírszerzés céljáról és rendszeréről, Hadtudomány - Hadügy, 1-2. sz., 2009., 72-84. old.*

¹² IZSÓ J., 2009.

nyosságra is rámutattak, többek között arra is, hogy az aszimmetrikus hadviselés elterjedése miatt megváltoztak a hírszerzést meghatározó körülmények. A felderítést napjainkban megnehezíti, hogy az ellenség nem egy adott állam vagy politikai rendszer, hanem a fenyegetést nagyrészt olyan csoportok léte jelenti, melyek szélsőséges tevékenységet folytatnak.¹³

Kis-Benedek¹⁴ szerint ezek a politikailag vagy vallásilag fanatizált szervezetek terrorcselekményeket hajthatnak végre bárhol, illetve sejtszerűen építkeznek, így egyre globálisabbá válnak. A radikális csoportoknak a világ számos pontján vannak szimpatizánsaik, követőik, kialakulásukat több tényező is befolyásolja, melyre a hírszerzésnek reagálnia kell. A radikális mozgalmak megjelenése az elmúlt 20-25 évben markáns biztonsági kockázattá vált, mivel a Szovjetunió felbomlásával, a bipoláris világrend megszűnésével előtérbe kerültek az instabil régiókban - addig marginálisan - megjelenő problémák. Az elmaradottság, a mélyszegénység és a gyenge államapparátus együttesen termékeny táptalajt biztosít a szélsőséges csoportok terjeszkedésének, mely közösségek nagy veszélyt jelentenek a társadalom egészére nézve. Az elmúlt években számos kutatás, konferencia és szakmai fórum foglalkozott a szélsőséges ideológiák, a radikalizálódás kérdéskörével, és összességében elmondható, hogy hatékonyan csak megfelelő háttértudással lehet fellépni a fenti tendencia ellen.

A fentiek alapján kijelenthető, hogy a 2001-es amerikai terrortámadás után megváltoztak a biztonsági körülmények, melyekre mind az EU-nak, mind a NATO-nak új típusú reagálási eljárásokat kellett kidolgozni. A globális terrorizmus megjelenése stratégiai fenyegetést jelent mindkét nemzetközi szervezet számára, melynek egyik legveszélyesebb formája a főként vallási fundamentalizmusra építő csoportok, az etnikai és lokális szervezetek elterjedése.¹⁵ Az euroatlanti térségben megjelenő fenyegetések ellen csak nemzetközi együttműködéssel lehet küzdeni, az esetleges támadások megelőzése, a szélsőséges csoportok tevékenységének nyomon követése, a radikalizálódás lehetőségének megakadályozása a hírszerző szervek kiemelt feladatai közé tartoznak. A fenyegetettség szintje eltérő az egyes országokban, azonban a globalizáció, a telekommunikációs eszközök fejlődése és a migrációs folyamatok miatt egyre magasabb kockázatot jelentenek a radikális mozgalmak az európai és nyugati világ számára.

A napjainkban megjelenő terroristafenyegetés jóval szélesebb körű, mint korábban. A szervezetek kiterjedt hálózatokat működtetnek az egész világon, továbbá az iszlám, közel-keleti gyökerű sejtek mellett továbbra is jelen vannak a szélsőjobb és szélsőbal szervezetek, nacionalista és szeparatista mozgalmak, vagy akár a radikális érzületű magányos elkövetők is. A fenti csoportok tevékeny-

¹³ KIS-BENEDEK J. (2004): *A terrorizmus ellen folytatott hírszerzés, Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények*, 8., 2., 105-110. old.

¹⁴ KIS-BENEDEK J. 2004.

¹⁵ KIS-BENEDEK J. (2006): *Az európai biztonság és stratégia. Az EU és a NATO az új kihívások előtt, közép-európai kitekintéssel. Magyar Minőség*, 15. évf., 7. sz., 2006., 2-7. old.

sége gyakran a terrorizmus és az extrémizmus vékony határvonalán húzódik, az eleinte erőszakmentes magatartás a későbbiekben könnyen vált át agresszív cselekvésbe.¹⁶

2.1.1. A szélsőséges csoportok létrejöttének általános társadalmi, politikai és gazdasági körülményei

Az extrémista csoportok ereje abban rejlik, hogy az adott társadalomban megjelenő valós vagy vélt fenyegetésre adnak megoldási javaslatokat. Ezek a mozgalmak azt állítják, hogy egyes csoportok veszélyben vannak, és ők önként vállalják ennek elhárítását, illetve legitimálják a diszkriminációt bizonyos külső szereplőkkel szemben, akiktől védeni kell a társadalom többi tagját. A radikális ideológiák tehát az erőszakot elfogadhatóvá teszik, hiszen az végső soron a védelmet szolgálja. Ennek megfelelően minél nagyobb a bizonytalanság és a szociális félelem egy adott országban, annál könnyebben tudja megszólítani az embereket egy extrémista szervezet.¹⁷

Egy nemrég megjelent tanulmány¹⁸ a szélsőséges szervezetek motivációs és viselkedéses hátterét vizsgálja, illetve általános megállapításokat is tesz ezen szervezetek pszichodinamikai jellemzőit illetően. A radikális mozgalmak közös vonása, hogy alapvetően a többségi társadalom tagjait próbálják megszólítani és csatlakozásra bírni. Az ilyen csoportok működését befolyásolják a globális szocioökonómiai, geopolitikai körülmények, a hadi képességek, az ökológiai környezet, az információáramlás lehetőségei az adott térségben. Ezekon felül az állami berendezkedés, a politikai, gazdasági helyzet is meghatározza a radikalizálódási folyamatokat, a széteső, gyenge vezetésű országokban könnyebben terjednek a szélsőséges mozgalmak.

A fenti szervezetek általában eredményesen szólítják meg a társadalmilag, gazdaságilag vagy politikailag kirekesztett egyéneket, a kiábrándult közönséget. A vezetők hamis valahova tartozással és önbecsüléssel ruházzák fel a csalódott embereket, pozitív jövőképet vázolnak fel számukra. Az elesett személyek felkarolása olyan elköteleződést alakít ki bennük, hogy könnyebben vehetők rá jogsértő magatartásra. Általánosságban az ilyen egyházi, vallási szervezetek olyan

¹⁶ DAWSON L., EDWARDS C., JEFFRAY C.: *Learning and adapting. The use of monitoring and evaluation in countering violent extremism. A handbook for practitioners. Royal United Services Institute for Defense and Security Studies (RUSI), London, 2014.*

¹⁷ MIREANU M. (2012): *Belföldi extrémizmus - A biztonság és erőszak politikai elemzése. Háttérelmzés Sorozat Tanulmány, Athéna Intézet, Open Society Foundations, 2012. június.*

¹⁸ BERNARD M. L., BLIER A. B. (2014): *Analytical capability to better understand and anticipate extremist shifts within populations in failing states. 5th International Conference on Applied Human Factors and Ergonomics AHFE, Kraków, Poland, 2014.*

térségekben tesznek szert nagy befolyásra, ahol háborúk, fegyveres konfliktusok, éhínség, szegénység és ezekkel párhuzamosan gyenge demokratikus hagyományok tapasztalhatók. A fejlett, nyugati államokban kevesebb hatalommal bírnak, mivel ott az erős politikai vezetés, az egyéni szabadság és az általános jóllét megéléte gátolja a személyes befolyásolhatóságot.¹⁹

A vallási közösségek alapvetően lélektani ráhatással vagy fizikai erőszakkal különítik el a tagokat a többségi társadalomtól, és idővel destruktív cselekedetekre ösztönzik őket. Az Európai Unióban kevésbé markánsan jelennek meg ezek a csoportok, azonban az iszlám indíttatású szélsőséges szervezetek terjeszkedése mindenképpen biztonsági kockázatot jelent. Az EU tagállamai mind a nemzetbiztonsági stratégiájukban, mind a rendvédelmi és felderítő szerveik munkájában reflektálnak erre a kihívásra, a lehetséges fenyegetések elhárításának érdekében két- vagy többoldalú együttműködést valósítanak meg.²⁰

2.1.2. Az iszlám gyökerű szervezetek működését meghatározó körülmények

Az iszlám terrorizmus sok ideig nem jelentett valós fenyegetést a nyugati országok számára, azonban a 20. század végén megjelentek a térségben is a radikális muszlim mozgalmak. A nemzetközi dzsihád nevében a terroristák igyekeztek minden olyan területen hatalomhoz jutni, ahol kisebb-nagyobb muzulmán közösségek élnek. Európában a 2000-es években jelentek meg az első terrorista sejtek, melyek tagjai már második vagy harmadik generációs iszlám bevándorlók, áttért nyugati emberek. Ezek a csoportok önszerveződéssel jöttek létre, általában nem külföldi támogatással, az angol szakirodalom ezért "homegrown" (bennszülött) szervezeteknek nevezi őket.²¹ Az elmúlt években aggasztó tendenciaként jelentkezik, hogy a fenti csoportok egyre gyakrabban keresik a kapcsolatot a közel-keleti terrorista sejtekkel úgy, mint az al-Kaidával és az Iszlám Állammal. A homegrown-tagok kiképzéseken vesznek részt közel-keleti bázisokon, ahonnan visszatérve merényleteket terveznek európai célpontok ellen.

Európában a 60-as évektől jelentek meg az első muszlim vendégmunkások, főként az észak-afrikai országokból, melynek fő oka a nyugat-európai munkaerőhiány volt.²² Azonban a negatív gazdasági folyamatok²³ miatt megnőtt a mun-

¹⁹ SZABÓ CS.: *A szélsőséges vallási csoportok térnyerésének kockázatai. Előadás „A BIZTONSÁG RENDÉSZETTUDOMÁNYI DIMENZIÓI – VÁLTOZÁSOK ÉS HATÁSOK” című nemzetközi tudományos konferencián. Pécs, 2012. június 28.*

²⁰ SZABÓ, 2012.

²¹ RÉPÁSI K. (2013): *Európa az iszlamista terrorizmus árnyékában, Hadtudományi Szemle, 6. évf., 1. sz., 2013. 41-56.old.*

²² RÉPÁSI, 2013.

kanélküliség az európai térségben is, mely főként a bevándorlókat sújtotta. Az így kialakult migrációs problémákat tovább mélyítette, hogy a 80-as években megindult a politikai és gazdasági menekülthullám az arab térségből, a muszlimok között sokan szélsőséges mozgalmak tagjai voltak korábban, így nézeteiket tovább terjesztették Európában is.²⁴ A bevándorlók emellett nehezen tudtak és tudnak a mai napig integrálódni a nyugati társadalomba, ebből fakadóan körükben megjelent a radikalizáció.

A beilleszkedési kísérletek kudarcának egyik fontos aspektusa a befogadás hiánya, a többségi társadalom körében nem ritka a rasszista gondolkodás sem. A migráns családok tagjai így hosszú távon mind az oktatás, mind a munka területén hátrányt szenvednek, mely tovább mélyíti az őslakosok és a bevándorlók közötti szakadékot. Répási cikkében²⁵ kifejti, hogy a második generációs bevándorlók már nem fogadják el a kirekesztettséget, hanem megkövetelik az őket megillető jogokat. A radikalizálódott fiatalok már nem tudnak azonosulni a szüleik elveivel, kultúrájával, de elutasítást élnek át a nyugati társadalomtól is, ezért az esetükben a szélsőséges mozgalmak elégitik ki a valahova tartozás igényét. Az iszlamista erőszakos politikai követői azonban még így is csak kis részét teszik ki a bevándorlóknak, többségük továbbra is be szeretne illeszkedni. A szélsőjobboldali szervezetek képviselői azonban tevékenységükben nagy hangsúlyt fektetnek arra, hogy felnagyítsák a migrációs problémát, ezzel növelve az előítéleteket a muszlimokkal szemben.

2.2. A szélsőséges csoportok működésének lehetséges felvázolása - az FBI hétlépcsős gyűlöletmodellje

Habár napjainkban az iszlámfenyegetés felülreprezentált, nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy más politikai és ideológiai hátterű szélsőséges csoportok is komoly nemzetbiztonsági kockázatot jelentenek. A ma is működő gyűlöletcsoportok tevékenysége irányulhat egy adott népcsoport, továbbá állami vagy kormányzati szervezetek ellen is. Az FBI szakemberei összeállítottak egy hétlépcsős gyűlöletmodellt, mely segítségével analizálni lehet a szélsőséges csoportok potenciális veszélyszintjét.²⁶ Előzetesen fontos meghatározni, hogy minden gyűlö-

²³ *Az 1973-as arab-izraeli háború során több olajtermelő ország bojkottot hirdetett az Izraelt támogató nyugati országok ellen, így súlyos olajválság alakult ki. Az olaj beszerezhetőségének korlátozása ipari termelési problémákat, gazdasági hanyatlást idézett elő több európai országban és az Egyesült Államokban egyaránt.*

²⁴ RÉPÁSI, 2013.

²⁵ RÉPÁSI, 2013.

²⁶ SCHAFFER J. R., NAVARRO J. (2003): *The Seven-Stage Hate model. FBI Law Bulletin, Vol. 72., No. 3., March 2003., 1-8. old.*

letcsoport alapja egy olyan közös ellenségkép, melyet vallási, ideológiai, nemi, faji vagy egyéb megkülönböztetésre alkalmas alapon a csoport tagjai diszkriminálnak, szélsőséges esetben verbális és fizikai agresszióval élnek a külső egyénnel/csoporttal szemben. Az FBI által végzett vizsgálat szerint azok a fiatal, fehér férfiak hajlamosabbak radikális szervezethez csatlakozni, akik aluliskolázottak és diszfunkcionális családból származnak. A gyűlöletcsoportok kialakulása a kutatók szerint az alábbi hét szakaszban jellemezhető:²⁷

1. lépcső: Első lépésként létrejön a csoport, melyet a közös gyűlölet köt össze. Az egyén számára a hozzá hasonlóktól érkező pozitív visszajelzések megerősítőként hatnak, csökkenti a bizonytalanságérzetét a gyűlöletével kapcsolatban.
2. lépcső: A második szakaszban történik a csoport önmegnevezése, ebben a fázisban alakulnak ki a speciális szokások, szimbólumok, melyek megkülönböztetik a tagokat más szerveződésektől. Ezek a jellegzetességek erősítik a csoporthoz tartozás érzését, továbbá lealacsonyítják a külső személyeket, a gyűlölet tárgyát.
3. lépcső: A csoporttagság megszilárdítását, az egyén saját magáról alkotott képének megerősítését szolgálja a gyűlölet tárgyának verbális megalázása. A rasszista szervezetekben a tagok diszkriminatív dalokat, irodalmi műveket terjesztenek, lehetőséget teremtenek a lenézett kisebbség meggyalázására, mely – habár ebben a fázisban még csak szóbeli – az agresszív késztetések miatt általában lassan fizikaivá válik.
4. lépcső: A negyedik lépcső annyiban tér el az előzőtől, hogy ebben a szakaszban a gyűlölködő csoport már nemcsak megalázza, hanem ki is gúnyolja az áldozatait. Ilyen tevékenység lehet az elutasított etnikum lakóterületének rongálása, rasszista graffitik rajzolása, nyílt sértegetés stb.
5. lépcső: A soron következő szakaszba jutott gyűlöletcsoportok már eljutottak arra a szintre, hogy fegyver nélkül támadják a célpontot, itt már az agresszió egyre erősebb, nehezen visszafordítható folyamat. A tagok magányos áldozatokat keresnek, akit csoportosan bántalmaznak. Az adott szervezet általában ilyenkorra a társadalom peremterületére szorul, a többség elutasítja a viselkedésüket.
6. lépcső: A hatodik szakaszban lévő csoportok már fegyveresen (pl. lőfegyver, törött üveg, szűrő eszköz stb.) is támadják a gyűlöletük tárgyát, az elkövetők mélységes személyes dühvel jellemezhetők. Itt fellép a tagoknál a dominancia igénye is, mivel a fizikai bántalmazással a másik feletti hatalmukat is kiélhetik.

A tanulmány elérhető magyarul is az Athéna Intézet Honlapján:
<http://www.athenaintezet.eu/hatter/olvas/7>

²⁷ SCHAFFER, NAVARRO, 2003.

7. lépcső: A gyűlöletcsoportok esetében a végső fázis a célpont elpusztítása. Ebben az esetben a kegyetlenkedések már afféle isteni hatalom érzésével is párosulnak, ahol a rasszista szervezet élet és halál urává válik.

A fenti módszer hatékonysága abban rejlik, hogy egy adott szélsőséges csoport besorolása a rá jellemző szakaszba elősegíti mind a szervezet identitásának megértését, mind a lehetséges preventív eljárás alkalmazását. A rendvédelmi szervek a modell segítségével fel tudják mérni, hogy történt-e bűncselekmény, továbbá, hogy mikor várható, hogy a tagok tényleges bűnelkövetővé válnak. Érdemes kiemelni, hogy a szélsőséges eszmék terjesztése nem feltétlenül függ össze terrorista merényletek elkövetésével, tehát a radikalizálódási folyamat nem okoz egyértelműen agresszív végeredményt. A társadalomra veszélyes vallási mozgalmakkal itthon az Alkotmányvédelmi Hivatal foglalkozik, és ezen csoportok célja, hogy növeljék a befolyásukat mind az állami döntéshozatalban, mind a szociális életben.²⁸

2.3. Az Európában működő szélsőséges csoportok jellemzői

Az Európában megjelenő mozgalmak eltérő ideológiát, vallást és politikai gondolkodást követnek. A csoportok működésének jobb megértéséhez tisztázni kell a különböző indíttatású szélsőséges viselkedést.

Az Európai Unió éves szinten jelentést készít a térséget érintő terrortevékenységekről. A TE-SAT (Terrorism Situation and Trend Report) iratok²⁹ nyilvánosan elérhetők az interneten, és általuk teljes képet kaphatunk az elmúlt évek európai terrorfenyegetettségéről. A jelentésekben szereplő statisztikák szerint térségünkben az alábbi ideológiájú extrém csoportok és terrorista szervezetek működnek:³⁰

Az iszlám terrorizmus kapcsán már kiderült, hogy főleg a 21. században jelent meg Európában, azóta a hatóságok számos terrorcselekményt hiúsítottak meg a megfelelő preventív munkával, főleg Franciaországban, Olaszországban, Spanyolországban és Hollandiában. A radikális iszlámisták többsége észak-afrikai származású volt 2006-ban és többségük már második vagy harmadik generációs bevándorló.³¹

Az etnonacionalista és szeparatista terrorizmus jellemzője, hogy egy adott etnikai kisebbség képviselői követnek el merényleteket, hogy autonómiát szerezzenek egy történelmileg jelentősséggel bíró területen. Az elmúlt években a

²⁸ SZABÓ, 2012.

²⁹ TE-SAT, *Terrorism Situation and Trend Report, European Police Office, 2007-2014.*

A jelentések letölthetők innen: https://www.europol.europa.eu/latest_publications/37

³⁰ TE-SAT, 2008.

³¹ TE-SAT, 2007.

trendek szerint nagyrészt a baszk régióban és Korzikán történtek szeparatista terrorcselekmények, illetve a kurdok tevékenysége jelentős még Törökország területén. Ezek a szervezetek nem feltétlenül kormányzati célpontokat támadnak, továbbá céljuk nem a halálos áldozatok magas száma, hanem pusztán nyomásgyakorlás, mely természetesen többször jár együtt emberélet kioltásával.

A baloldali és anarchista terroristák főként Görögországban, Olaszországban, Spanyolországban és Németországban rendelkeznek bázissal, a tagok kis intenzitású támadásokat követnek el üzleti és kormányzati célpontok ellen.

Európában a szélsőjobboldali terrorizmus kevésbé van jelen, inkább a nacionalista mozgalmak váltak meghatározóvá a térségben. Az európai szélsőjobboldali szervezetek nagy része az 1970-80-as években alakult, mely csoportok újfasizta vagy neonáci ideológiát követve hajtottak végre terrortámadásokat. Ezek a szervezetek a kezdeti időkben rendszeresen követték el civil áldozatokkal járó merényleteket, azonban az utóbbi években – ahogy majd a későbbiekben szereplő statisztikák is mutatják – tevékenységük korlátozottá vált. Az ideológiai háttérrel megnézve megállapítható, hogy Európában nemcsak a hagyományos, faji alapú – főként antiszemita – gondolkodásmód terjedt el, hanem megjelentek a muszlim bevándorlókat, az iszlámot, a multikulturalizmust elutasító szélsőjobboldali csoportok is. A tagok szemében a muzulmánok fenyegetést jelentenek az európai eszmékre, a nemzeti szokásokra, értékekre; ezen szervezetek főként azokban a nyugati országokban ütötték fel a fejüket, ahol komoly belpolitikai problémát jelent a bevándorlók jelenléte. A kelet-európai államokban továbbá is a zsidó- és romaellenesség a markáns ideológia a radikális csoportokban.³² Anders Breivik 2011-es terrortámadása és a Németországban leleplezett neonáci halálbrigád által elkövetett gyilkosságok rávilágítanak arra, hogy a szélsőjobboldali terrorizmus nem szűnt meg Európában, csak marginalizált formában jelentkezik.³³

Európában számos olyan gyűlöletcsoport működik, mely valamilyen kapcsolatban áll a terrorizmussal, esetleg olyan extrémista cselekedeteket hajt végre, melyek veszélyeztetik az adott ország társadalmi berendezkedését. A TE-SAT jelentésekben³⁴ található statisztikák szerint nagyrészt a nyugat-európai országok érintettek a terrorizmusban, kisebb-nagyobb támadások és terrorizmussal összefüggő hatósági intézkedések többségében Franciaországban, Spanyolországban, Olaszországban, Belgiumban, Nagy-Britanniában, esetleg Németországban fordultak elő.

Az európai hatóságok a konkrét támadásokon túl vizsgálják a terrorszervezetek pénzügyi hátterét, az internethasználatot és egyéb működési mechanizmu-

³² *A szélsőjobboldali csoportokról ld. részletesen: RÉPÁSI K. (2012): Újjáéled-e az európai szélsőjobboldali terrorizmus? Biztonságpolitikai Szakkollégium Egyesülete, 2012. Megjelent 2012. december 18-án a biztonságpolitika.hu-n.*

³³ RÉPÁSI, 2012.

³⁴ TE-SAT, 2007-2014.

sokat is. Az eddigi statisztikák szerint a terrorista csoportok finanszírozása többségében csalásból, rablásokból, emberrablásokból és zsarolásból történik, illetve kimutathatóan jobb pénzügyi lehetőségei vannak az iszlám mozgalmaknak, mint a nem-izlám szervezeteknek.³⁵ Nem ritka, hogy alapítványok, vallási központok biztosítják a szélsőséges csoportok pénzügyi hátterét. A 2014-es TE-SAT kiadvány szerint komoly problémát jelent a terrorista csoportok és a szervezett bűnözés összefonódása: a fegyver- és emberkereskedelem, a személyazonossággal összefüggő lopások, az illegális bevándorlás, a menekültek szállítása mind szervezett bűnözői csoportokon keresztül valósul meg az európai országokban.³⁶

A szélsőséges csoportok számára elengedhetetlen a nyilvánosság mind a merényletekkel elért hatás kivívásához, mind a további tagok toborzásához. Az elmúlt években főként fiatalági szervezeteken, internetes oldalakon keresztül propagálták tevékenységüket, mivel a statisztikák szerint a szociális közösségi oldalakon eredményesen lehet befolyásolni az arra hajlamos fiatalokat. A radikalizálódás összességében egyre nagyobb problémát jelent Európában, a webes kommunikáció miatt már nagy földrajzi távolságok mellett is lehetőség van arra, hogy a szélsőséges gondolkodású személyek csatlakozzanak egyes terrorszervezethez, továbbá, e csoportok üzenetei, utasításai is hatékonyan eljuttathatók a célközönséghez.³⁷

A TE-SAT 2012-es kiadványában³⁸ jelenik meg először különálló pontban a kiberterrorizmus kérdésköre. A szélsőséges mozgalmak egyre nagyobb számban követnek el hackercselekményeket, mely egyrészt ideológiai célokat szolgál – nézetek terjesztése megtámadott honlapokon, másrészt anyagi jellegű – pénzszerzési lehetőségek kiaknázása a webes hálózatokon.

A fentiek mellett a TE-SAT jelentésekből az is kiolvasható, hogy mind a tervezett és elkövetett merényletek, mind a terrorizmushoz köthető letartóztatások száma csökkenő tendenciát mutat. 2006-ban nagyjából 600 terrorizmushoz köthető bűncselekményt regisztráltak, nagyjából 1000 letartóztatással, míg 2013-ban 153 támadás történt és az elfogások száma 535 volt.

Az Athena Intézet³⁹ 2013-ban kiadott egy jelentést,⁴⁰ melyben a magyarországi radikális szervezetek nyilvános tevékenységeiről osztott meg információkat. Az intézet munkatársai folyamatosan nyomon követték a Magyarországon jelen-

³⁵ TE-SAT, 2009.

³⁶ TE-SAT, 2014.

³⁷ TE-SAT, 2010.

³⁸ TE-SAT, 2012.

³⁹ *Az Athéna Intézet célja a radikális szervezetek és ideológiák visszaszorítása Európában. Ennek érdekében független és objektív vizsgálatokat folytat az extrém csoportok működését illetően, az elemzések, kutatások nyilvánosan elérhetők a szervezet honlapján: <http://www.athenaintezet.eu/index/>*

⁴⁰ FOMINA V. (2012): *Mapping the network of Hungarian extremist groups. An in-depth analysis sequence paper. Athena Institute, Open Society Foundations, December 2013.*

lévő szélsőséges mozgalmakat, a hozzájuk köthető nyílt adatokat, a közöttük lévő esetleges kapcsolatokat, és megállapították, hogy többször tartanak közös rendezvényeket a hasonló gondolkodású csoportok. Hazánkban főként a szélső-jobboldali ideológia terjedt el, a legtöbb mozgalom ehhez kötődik, és a kuruc.info nevű weboldal jelenik meg fő összekötő kapocsként és propagandafelültként. A tagok gyakran hangoztatnak antiszemita, rasszista kijelentéseket, nemzeti érzelmű rendezvényeket szerveznek és nacionalista hagyományok szerint élnek, öltözködnek. A kisebbségek iránt érzett gyűlöletük verbális szinten korlátozódik, esetleg tüntetésekkel, tiltakozó akciókkal hívják fel magukra a figyelmet. Magyarországon általánosságban elmondható, hogy a szélsőséges elemek egyelőre nem jelentenek valós veszélyt a társadalomra nézve.

3. Összegzett következtetések

A fentiekből kiderült, hogy számos radikális csoport jött létre Európában az elmúlt évtizedekben, emiatt a rendvédelmi és nemzetbiztonsági szervek munkájában kiemelt figyelmet kapott a velük kapcsolatos információszerzés. A szélsőséges és terrorista szervezetek létrejötte, motivációs és ideológiai háttere, működés módja nem érthető meg az adott térség társadalmi, politikai és gazdasági viszonyainak ismerete nélkül. A közel-keleti térséget sújtó belpolitikai válságok, a széteső államok és gazdasági nehézségek miatt az ott élő személyek súlyos szegénységben, kirekesztettségben élnek, emiatt fogékonyak a radikális, pozitív alternatívát nyújtó eszmék iránt.

Az európai és nyugati térségben, napjainkban a fő problémát a 2008-2009-es gazdasági világválság és a fejlődő országokból érkező bevándorlók jelentik. Ezekben az országokban kialakult egy főleg migránsokból álló réteg, akik a társadalom peremterületére szorultak, az integrációs törekvéseik akadályozottak, továbbá mind az oktatás, mind a munkalehetőségek terén hátrányban vannak. A beilleszkedési problémák miatt két negatív folyamat is megindult: a – főként muszlim származású – bevándorlók közül számos fiatal csatlakozik radikális ideológiát valló, vallási fundamentalista csoportokhoz, míg a többségi társadalomból többen szimpatizálnak olyan szélsőjobboldali mozgalmakkal, melyek elutasítják az iszlám migrációt és a multikulturalizmust. Vélhetően a jövőben mind a közel-keleti térségből kiinduló, vallási terrorizmus, mind a rasszista, nacionalista szervezetek jelentette veszély növekedni fog a nyugati országokban. Habár az utóbbi csoportok egyelőre inkább politikai és ideológiai szintéren jelentenek biztonsági kockázatot, nem szabad kizárni annak a lehetőségét, hogy a későbbiekben megnő a szélsőjobboldali fizikai támadások száma a muszlim bevándorlókkal szemben.

Az európai trendek egyelőre azt mutatják, hogy a térség alacsony kockázatú (pl. 2012-ben 17-en veszítették életüket terrortámadás következtében) a terrorizmus szempontjából, azonban az elmúlt időszak történései óvatosságra adnak

okot. A 2015 telén történt párizsi és koppenhágai merényletek⁴¹ is azt mutatják, hogy kisebb terrorista csoportok hatékonyan tudnak támadásokat végrehajtani európai civil célpontok ellen.

A fenti példák azért is kiemelkedőek, mert azt mutatják, hogy a jövőben számolni kell a magányos merénylőkkel is. Ezek a fiatalok csak lazán vagy egyáltalán nem kapcsolódnak szélsőséges szervezetekhez, de az ideológiájukat magukénak vallják, és a nevükben követhetnek el terrortámadásokat. Az ún., „magányos farkasok” felderítése és nyomon követése még nehezebb, mint a radikális mozgalmak vizsgálata, mivel amennyiben nem adnak ki maguktól információt, nehéz azonosítani őket. A jövőben a szélsőséges szervezetek mellett nagyobb hangsúlyt kell fektetni a hírszerző tevékenység során az ilyen típusú elkövetőkre és a kisebb, elszigetelt csoportokra is.

⁴¹ 2015. január 7-én két álarcos behatolt a Charlie Hebdo nevű satirikus lap szerkesztőségébe, és megölték 12 újságírót. Egy nappal később Amédy Coulibaly megölt egy rendőrnőt Montrouge-ban, majd a következő napon túsokat ejtett egy párizsi kóserboltban, és ott négy embert agyonlőtt. A merényleteket iszlám gyökerű bevándorlócsaládból származó fiatalok követték el, a támadások megszervezését a jemeni al-Kaida vállalta magára, és az Iszlám Állam is üdvözölte a történéseket. Egy hónappal később Koppenhágában egy arab kinézetű férfi több lövést adott le a "Művészet, blaszfémia vagy vélemény szabadság" című rendezvény résztvevőire, majd egy zsinagóga előtt lövöldözött. Omar Abdel Hamid el-Hussein a támadás során két személyt halálosan megsebesített.

Felhasznált szakirodalom

- A Kormány 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról, Magyar Közlöny, 2012. évi 19. szám. 1378-1387. old.
- BERNARD M. L., BIER A. B. (2014): Analytical capability to better understand and anticipate extremist shifts within populations in failing states. 5th International Conference on Applied Human Factors and Ergonomics AHFE, Kraków, Poland, 2014.
- DAWSON L., EDWARDS C., JEFFRAY C.: Learning and adapting. The use of monitoring and evaluation in countering violent extremism. A handbook for practitioners. Royal United Services Institute for Defense and Security Studies (RUSI), London, 2014.
- FOMINA V. (2012): Mapping the network of Hungarian extremist groups. An in-depth analysis sequence paper. Athena Institute, Open Society Foundations, December 2013.
- IZSÓ J. (2009): A hírszerzés céljáról és rendszeréről, Hadtudomány - Hadügy, 1-2. sz., 2009., 72-84. old.
- KIS-BENEDEK J. (2004): A terrorizmus ellen folytatott hírszerzés, Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, 8., 2., 105-110. old.
- KIS-BENEDEK J. (2006): Az európai biztonság és stratégia. Az EU és a NATO az új kihívások előtt, közép-európai kitekintéssel. Magyar Minőség, 15. évf., 7. sz., 2006., 2-7. old.
- KIS-BENEDEK J.: A stratégiai felderítés összetevői. Előadás a Stratégiai hírszerzés elmélete és gyakorlata c. kurzushoz. 2015. március 3., Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest.
- Magyar Hadtudományi Lexikon. Budapest, Magyar Hadtudományi Társaság, 1995.
- MIREANU M. (2012): Belföldi extrémizmus - A biztonság és erőszak politikai elemzése. Háttérelmzés Sorozat Tanulmány, Athéna Intézet, Open Society Foundations, 2012. június.
- NYESTE P. (2013): A nemzetbiztonsági célú stratégiai felderítés/elhárítás és a bűnügyi célú stratégiai hírszerzés összehasonlítása, kiemelten a szervezett bűnözés elleni fellépés területén, Felderítő Szemle, 12. évf., 1. sz., 2013. szeptember-október, 100-120. old.
- RÉPÁSI K. (2012): Újjáéled-e az európai szélsőjobb oldali terrorizmus? Biztonságpolitikai Szakkollégium Egyesülete, 2012. Megjelent 2012. december 18-án a biztonsagpolitika.hu-n. Letöltve innen (2015. 03. 30.): http://old.biztonsagpolitika.hu/documents/1367862597_REPASI_Krisztian_Europai_szelsojobboldali_terrorizmus_-_biztonsagpolitika.hu.pdf
- RÉPÁSI K. (2013): Európa az iszlamista terrorizmus árnyékában, Hadtudományi Szemle, 6. évf., 1. sz., 2013. 41-56. old.

- SCHAFER J. R., NAVARRO J. (2003): The Seven-Stage Hate model. FBI Law Bulletin, Vol. 72., No. 3., March 2003., 1-8. old.
- SZABÓ CS.: A szélsőséges vallási csoportok térnyerésének kockázatai. Előadás „A BIZTONSÁG RENDÉSZETTUDOMÁNYI DIMENZIÓI – VÁLTOZÁSOK ÉS HATÁSOK” című nemzetközi tudományos konferencián. Pécs, 2012. június 28.
- TE-SAT, Terrorism Situation and Trend Report, European Police Office, 2007-2014. https://www.europol.europa.eu/latest_publications/37
- VÁRHALMI A. M. (2009): A hírszerzés-felderítés szerepe és jelentősége a XXI. századi Európai Unió számára, Hadtudományi Szemle, 2. évf., 1. sz., 2009.,51-59. old.